Цана асобнага нумару 20 грошаў.

Сын Беларуса

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 злотыя**
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 грош., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 39. Вільня, Пятніца, 12-га верасьня 1924 г. Год I.

Катастрофа на чыгунцы.

У начы з 8 на 9 верасьня паміж 1 і 2 гадз. уначы **два панцырныя поезды** (бранявікі), ідучы разам з Вільні ў Варшаву з **шыбкасьцяй 60 кілямэтраў на гадзіну, ўрэзаліся ў тупік** каля маста на рацэ Мэрэчанцы, за ст. Алькенікамі. Катастрофа сталася тым страшней, што бранявікі йшлі з двума паравозамі—адзін спераду, другі—ззаду, і ў той мамэнт, калі машыніст першага, убачыўшы небясьпеку, даў контр-пару, задні далей ішоў поўным ходам.

Сярэднія вагоны складу поезду паўзьлязалі адзін на адзін.

Ад страшэннага ўдару **выбухнула амуніцыя**, што йшчэ больш павялічыла разьмеры катастрофы.

З кучы жалезіва і разьбітых вагонаў **дасталі дагэтуль двух забітых: афіцэра і падафіцэра. Ранены 22 асобы**, ў тым ліку **4 афіцэры.**

Паводле выясьненьня Дэлегатуры Ураду ў Вільні, машыніст пярэдняга паравозу не дагледзіў знакоў, каб поезд перад мастом спыніўся, і гэта магло быць прычынай катастрофы.

Места і вёска.

У меру таго, як з дня на дзень усё шырэй і шырэй разьвіваецца беларускі рух у нашых вёсках, адгалоскі гэтага прабуджэньня ўсё больш ярка выяўляюцца і ў горадзе.

Мы тут кажам не аб тэй беларускай інтэлігенцыі, якая, выйшаўшы пераважна з тэй-жа беларускай вёскі, ўжо даўно нясе штандар адраджэньня: мы маем на думцы мястовую работніцкую масу, якая складаецца гэтак сама з выхаджэнцаў з сялянскіх хат, толькі-ж дагэтуль зусім падпадала пад уплывы пануючае ў мястох польскае або расейскае мяшчанскае цывілізацыі і цуралася сваіх сярмяжных братоў-беларусаў.

Праўда, праблескі нацыянальнага адраджэньня сярод беларускіх работнікаў былі ўжо даўно: пачынаючы ад 1903 году сьвядомыя мястовыя работнікі ў Вільні, Менску, Пецярбурзе і інш. прыймаюць чыннае ўчасьце ў беларускім адраджэнскім руху. Гісторыя Беларускае Сацыялістычнае Грамады ад самага свайго пачатку адзначыла рад іменьняў актыўных працаўнікоў спасярод беларускіх работнікаў. Але ажно да апошніх гадоў гэта былі *адзінкі*, у найлепшым прыпадку— *невялічкія групы* работнікаў.

Цяпер палажэньне значна зьмянілася. І ня толькі ў Радавай Беларусі, дзе ўлада перайшла ў рукі працоўных наагул, значыць, і ў рукі беларускіх работнікаў, выяўляецца вялікі ўзрост нацыянальнае сьвядомасьці беларускага мястовага пралетарыяту, — але і ў Заходняй Беларусі беларускі рух сярод мястовых работнікаў прыймае *масавы* характар.

Характэрным з гэтага боку зьяўляецца палажэньне ў Горадні. Як сьведчаць нашы пасьлы, рабіўшыя тамака справаздаўчыя мітынгі, яны былі зьдзіўлены тым гарачым воклікам сярод горадзенскіх работнікаў, які сустрэла беларускае жывое слова—беларускія прамовы. Яны пераканаліся, што ў прафэсіянальных работніцкіх саюзах, „узятых у пахт“ польскімі сацыялістамі, жыве беларускі дух, які ўжо вызваляецца ад чужацкіх уплываў і шукае для сябе сваей уласнай, самастойнай дарогі.

Тое-ж па троху пачынае выяўляцца нават у спольшчанай Вільні, дзе, гожа прыпомніць, яшчэ ў часох нямецкае акупацыі істнавала самастойная беларуская работніцкая арганізацыя - „Беларуская Сацыял-Дэмакратычная Работніцкая Група“, надаваўшая кірунак усей работніцкай працы ў першыя гады панаваньня немцаў. І гэта-ж зусім ня дзіва: даволі прыпомніць, што кадры мястовых работнікаў усьцяж папаўняюцца прытокам сьвежых сіл з вёскі, і сяньня гэтыя сілы, дзякуючы росту нацыянальнае сьвядомасьці сярод нашага сялянства, прыходзячы ў места, ведаюць ужо добра, што яны—ня проста „тутэйшыя“, а *беларусы*.

Ведама ўсім, што паміж местам і вёскай ёсьць вельмі крэпкая сувязь. Істнуе свайго роду праменяваньне места—на вёску, але ня места „панскага“, ці „мяшчанскага“, а места *работніцкага*. Места—гэта-ж авангард народу ў яго барацьбе за волю. Места разам з тым і самы яркі выразіцель усіх імкненьняў працоўных масаў краю.

Дагэтуль месты ў Заходняй Беларусі мелі выключна польска-жыдоўскі характар. І на ўвесь сьвет разыходзіўся голас мястовых работнікаў, як голас „польскі“, ці жыдоўскі. Места аб беларусах не ўспаміналa...

Цяпер наш голас пачынае разьлягацца і з места. Беларускія работнікі пачынаюць ужо разумець, што іх абавязак — існьці *не ў хвасьце польскага пралетарыяту, а наперадзі беларускага сялянства*.

Хай-жа сьвядомасьць гэта ўзмацовываецца і што-раз больш пашыраецца. Няхай дружнай сьцяной устаюць беларускія работнікі места, ідучы зусім сьвядома пад лёзунгам барацьбы за *беларускі працоўны народ і места і вёскі*!

Цікавыя цыфры.

Паводле ўрадовых статыстычных падрахункаў, **польскія „даразныя суды“** ў працягу 1923 году на ўсім абшары Польскае Рэспублікі **засудзілі 313 асоб**, з гэтага ліку **на кару сьмерці—109 асоб**.

На „крэсавых дажынках“.

Тыя „палітычныя дажынкі“, якіх дачакаўся на сваіх „крэсавых фальварках“ іх варшаўскі „прыраджоны гаспадар“, ня могуць пахваліцца запраўднай вясёласьцю.

Здаецца,—усё ёсьць, як у людзей: і поле пажата, і мэтлікі густа стаяць, і „дзеўкі грамадой“, ці нават цэлым, так сказаць, „Беларускім Грамадзянскім Сабраньнем“ — „галосяць“ сваімі зусім „шчырымі“, бо ўжо моцна „падмочанымі“, „Галасамі“ хвалебныя „вялічаньні“ гэтаму „прыраджонаму гаспадару“ Польскай Беларусі,—яснавяльможнаму пану Дзедзіцу, і скачуць з панічамі і падпанкамі, эканомамі, лясьнікамі, стражнікамі і іншымі „ўрадоўцамі“ з панскага двара, маючымі тут сабе шмат танейшую, як у месьце, — амаль ня зусім бясплатную „разрыўку“ на цэлую ноч.

А перадусім, — гарэлкі, гэтай галоўнай крыніцы гэткага „хлопска-панскага“ вясельля—на гэтых польскіх „дажынках“ на беларускім фальварку — аж рэкі цякуць!..

Здавалася-б,—усё, як было калісь у добрыя спакойна-панскія часы,—усё, як у людзей, усё, як трэба **на паказ**!—Дажынкі, як дажынкі!..

Аднаго толькі на гэтых дажынках няма—**збожжа**! Няма, але-ж то зусім **няма зерня** ў тых каласох, снапох, мэтліках і крыжыках, якія панастаўлены, як „польска-беларускія“ дывізіі „генарала“ Балаховіча ці „Грамадзянскія Сабраньні“ прэзэса Валэйшы, — на бязьмежных гонях Заходняе Беларусі. Няма таго зерня, якога спадзяваліся „гаспадары“ і „сяўцы“, заводзячы тут сваю польска-панскую гаспадарку, зерня, якога цэлыя горы суліла саюзьнікам **на вываз** у 1919 годзе польская дэлегацыя.

Дык якія-ж гэта запраўды „дажынкі“, калі—ўсё, што **на паказ**, у двары ёсьць, але таго, што **на вываз**, на полі няма?!

У польскай палітычнай галаве адбываецца цяпер нейкае **запраўднае пахмельле** пасьля гэтых „вясёлых“, але, так сказаць, „бяззбожных“ — бязхлебных дажынак польскага гаспадара на беларускай ніве.

Ад тэй ваенна-паліцэйскай „вясёласьці“, ад гэтых усіх дэфэнзыўных „скокаў—танцаў“ асталася адна цяжкая зьнямога. Здаецца, не памагае ўжо нават і гэткая ўсемагутная над польскай душой „пазнанска-кавалерска-бачэўская фантазія“. Відаць нават пэўныя адзнакі таго, што яснавяльможных пана і панічоў ня вабяць нават ужо і тыя ласкавыя танныя „дзеўкі“, якіх зганяе з „беларускай“ сялянскай ваколіцы да панскага двара цэлым, так сказаць, „Грамадзянскім Сабраньнем“ гэтак паважаны дагэтуль панам і падпанкамі, ня гледзючы на яго крымінальную біяграфію, „прэзэс“ ці „мішурыс“ гэтага „Сабраньня“, пан Валэйша...

Э, гэта ўжо дрэнна зусім!... Калі гарэлка не вясяліць пана, гэта ўжо яўная азнака таго, што ён — хворы, змучаны, і трэба яго лячыць... А калі ўжо і да „дзевак“ пана Валэйшы — неахвота, дык на гэта, як кажа гішпанская прыказка, лек — толькі ў раі Магамэта!..

Мы далі ўжо цэлы рад прыкладаў і абразоў гэткага дрэннага „крэсавага самапачуцьця“ нашага безнадзейна хворага „прыраджонага гаспадара“ з Варшавы, якому ўжо даўно патрэба парадзіць зьвярнуцца на курацыю да... Магамэта.

Прадаўжаем далей наш цікавы з палітычна-мэдыцынскага пункту гледжаньня агляд.

У адным з апошніх нумароў „Kur. Poran“. зьмешчаны вялікі артыкул „у справе Крэсаў“, які дае таксама шмат цікавых сымптомаў гэтага „крэсавага кацэн-ямэру“ добра пагуляўшага на пустых дажынках „прыраджонага гаспадара“.

Трэба зрэфэраваць для нашых чытачоў і гэтыя азнакі „пахмельля“.

„Сітуацыя на нашых Усходніх Крэсах—адчайная“.

Так пачынае аўтар,—відаць, вельмі добра знаёмы з гэтай сітуацыяй.

„Штодзенныя напады, грабяжы, забойствы. Калі-б хто даў сабе працу сабраць у адзіную „літанію“ ўсе факты бандытызму на польска-радавых граніцах, дык у рэзультаце атрымаў-бы **„абраз ня міру, а справядлівей запраўднай вайны“**.—Тое, што дзеецца на Крэсах, ёсьць **запраўдная вайна**, толькі ў формах, няведамых дагэтуль у культурнай Заходняй Эўропе. Адносіны запраўды мэксыканскія, ці балканскія, расцьвілі чырвоным кветам крыві і пажараў на нашых усходніх граніцах“.

І вось „мірна настроеная Польшча“ мусіць пасылаць на „свае“ Крэсы „**цэлую армію, з кавалерыяй, артылерыяй, павялічываць кадры паліцыі** — так, як быццам ёй на Крэсах пагражала **запраўдная ваенная небясьпека**“.—Вось—агульны рэзультат „палітычных дажынак“ на „Крэсах“. Замест **„вывазу“** з Крэсаў усякага дабра—зярна, лесу і інш., вывазу, якім спакушала пераможцаў у Парыжу ў 1919 годзе з „лічбамі“ пана Студніцкага ў руках польская дэлегацыя, — адбываецца, як мы бачым, толькі **ўвоз на „Крэсы“ найбольш тыповых прадуктаў сучаснай палітычнай і іншай „культуры“ Польшчы нашых дзён—увоз паліцыі, кавалерыі, артылерыі... і ўсяго таго, што патрэбна не мясцоваму насяленьню, але якраз гэтым увезеным з Польшчы ў наш Край „прадуктам“** яе „культуры“...

„Клясычным выражэньнем фатальных адносінаў, пануючых на „Крэсах“ беларускіх і валынскіх, зьяў-

ляецца замена цывільных ваяводаў на вайсковых"... Зусім слушна кажа аўтар, што, якія-б „цывільныя інструкцыі" ні атрымалі гэтыя „ваенныя генарал-ваяводы", яны **па свайму духу, „способам дзеяньня" астануцца ваеннымі...** На зусім яснай мове гэта азначае ня больш і ня менш, як тое, што гэтым назначэньнем **фактычна ўводзіцца ваеннае палажэньне** на Крэсах, якога ня можна было **юрыдычна** ўвясьці бяз Сойму, дый афіцыяльнае увядзеньне якога зрабіла-б яшчэ „фатальнейшае" уражэньне... на Захадзе... Кажуць і пішуць, што на Крэсах няма нават „выняткowага стану", бо і на гэта патрэбна пастанова Сойму, бо з ім зьвязана **абмяжаваньне „канстытуцыйных гарантыяў"**, (вольнасьці грамадзян—у слове, друку, сабраньнях, асабістай нятыкальнасьці і гэтак далей)... Але-ж дзе хто бачыў гэтыя „гарантыі" на „Крэсах" для беларускага народу?! Хто, апроч „грамадзкіх галасоў", асьмеліцца гаварыць аб нейкай „асабістай нятыкальнасьці" грамадзян—беларусаў на „Крэсах"!? Было фактычнае „ваеннае палажэньне", прынамся „выняткowы стан" істнаваў, і будзе ўсё гэтае і надалей. Толькі цяпер усе „способы дзейнасьці" „крэсавых кацыкаў" стануць, згодна з іх новай вайсковай „цуховай структурай", як выражаецца аўтар, — яшчэ больш „генаральскімі"...

Але, не апахмеліўшыся, аўтар **ня верыць ужо нават у сваіх польскіх генаралаў!..** „Ці гэткая ваенная мэтода дасягне мэты, вельмі сумляваюся", кажа ён.

Зусім слушна кажа аўтар, што перадусім не памогуць тут ні цывільныя, ні ваенныя генаралы дзеля таго, што ў самога **ўраду „няма ніякай праграмы, датычучай Крэсаў Усходніх"**.

Гэта — вельмі цікавае прызнаньне!.. Бо-ж дагэтуль уся польская прэса цьвярдзіла, што **праграма ёсьць і вельмі добрая**, толькі **„людзей няма"**, няма добрай адміністрацыі, каб яе выпаўняла. А вось цяпер ужо сцьверджана амаль не ўва ўсей прэсе, што польская улада **ня мае для „Крэсаў" ня толькі людзей, ня толькі адпаведнага кадру адміністрацыі, але ня мае і ніякай праграмы.** Гэта-ж значыць—ня мае ані палітычнай думкі, ані людзей для працы на дабро гэтых „Крэсаў". Інакш кажучы, што самі палякі сцьвярджаюць: **ня маюць—нічога, што было-б карысна на „Крэсах" для абедзьвюх старон: як для Польшчы, таксама і для мясцовага насяленьня.**

Так патроху, але няўхільна, ствараецца псыхалягічны **грунт** сярод палякоў **для думкі аб передачы справы „Крэсаў" у рукі самога мясцовага насяленьня.**

В.

(Канец будзе).

З газэт.

Хто аб чым.

Уся польская прэса, бяз розьніцы кірункаў, вельмі абураецца на Мак-Дональда, які на засяданьні Лігі Народаў у сваей прамове аддачу Польшчы Горнага Сьлёнску назваў **„абмылкай Лігі"**. Польскія газэты разыходзяцца адно толькі ў ацэнцы паступаньня польскага міністра заграничных спраў, п. Скшыньскага, які на гэтыя словы Мак-Дональда ня выступіў з пратэстам. Бароняць п. Скшыньскага—левыя, нападаюць на яго—правыя.

„Gazeta Warsz." піша так:

> „Абавязкам п. Скшыньскага было прынамся ўраз-жа і выразна запытацца аб істотным значэньні слоў п. Мак-Дональда, якія могуць зрабіць уражэньне, што **падтрымліваюць рэвізіяністцкія імкненьні Немцаў адносна да нашае (польскае) граніцы на Захадзе"**.

Тая-ж газэта і ў тэй-жа стацьці кажа аб прамове Мак-Дональда:

> „П. Мак-Дональд стануў выразна на плятформе бэрлінскага ўраду".

Віленскае „Słowo", у сувязі з тэй-жа прамовай Мак-Дональда і англійска-расейскім зблiжэньнем, робіць дужа сумныя для Польшчы вывады з усяго гэтага:

> „Усе рахункі англійска-савецкага паразуменьня аплоцім мы, палякі. Расейска-нямецкая каапэрацыя (— пальля ўваходу Нямеччыны і ССРР у склад Лігі Народаў!—*Рэд.*) штодня будзе мець нейкую новую проціпольскую справу дзеля падняцьця яе ў Лізе Народаў. Ліга Народаў, назоў якое цяпер (—ужо цяпер?—*Рэд.*) павінен быць: „міжнародавая установа дзеля польскіх спраў" (—бо гэткіх спраў тамака найбольш!—*Рэд.*), пературыцца ў „міжнародавую установу **дзеля ліквідацыі польскае незалежнасьці"**.

Вывад—сумны, але затое вельмі красамоўны. На жаль, польская ўлада, замест зьмяніць сваю ўнутраную палітыку і спыніць пастаянныя крыўды „нацыянальных меншасьцяў", сама-ж бязупынна плодзіць справы дзеля разгляду на міжнародавым форуме....

А блага ў Польшчы жывецца ўжо не адным толькі „нацыянальным меншасьцям", але і чыста польскай „большасьці" працоўнага народу. Аб гэтым піша „Pług" у сувязі з сёлетнім неўраджаем у Польшчы:

> „На пераважаючых прасторах Польшчы ўраджаі не ўдаліся. У некаторых мясцовасьцях не сабралі нават гэтуль, каб адсеяць поле. Шырокія масы малазямельнага і беззямельнага сялянства і мястовых работнікаў стаяць перад пагрозай голаду. Каб не дапусьціць да крайняе нэндзы і голаду, трэба ўраз-жа распачаць змаганьне за сэквэстр абшарніцкага збожжа і за звальненьне бедных сялян і работнікаў ад надаткаў. Сэквэстр збожжа павінен адбывацца пад кантролем сялянска-работніцкіх камітэтаў, якія павінны быць чым хутчэй утвораны па ўсіх фальварках, вёсках і мястэчках".

Тая-ж газэта востра крытыкуе прыняты Соймам і надовяча афіцыяльна апублікованы устаў аб завядзеньні дзяржаўнае манаполіі на гарэлку:

> Слаўная была п'яная канстытуцыя Віттэ (царскага прэзэса міністраў). Віттэ быў тварцом царскае „канстытуцыі" і манаполіі на гарэлку ў Расеі. Гэная манаполія прадстаўляла галоўную пазіцыю ў расейскім бюджэце — першым „канстытуцыйным" бюджэце. Згэтуль—п'яная канстытуцыя!
>
> Прыняты нядаўна Соймам устаў аб гарэлачнай манаполіі мае, паводле мяркаваньняў ураду, даць 320 міліёнаў злотых у год. Сума гэтая—роўная падатку ад маемасьці, які зьяўляецца падаткам надзвычайным, зьбіраным у працягу трох гадоў.
>
> Але гарэлачная манаполія мае істнаваць пастаянна. П'яны народ мае кожын год плаціць ураду 320 міліёнаў злотых за тое, што ён някультурны, цёмны, жыве ў нэндзы.

Палітычныя падзеі.

Прамова п. Прэзыдэнта.

Сваю прамову пры адчыненьні Ўсходняга Кірмашу ў Львове п. Прэзыдэнт Войцэхоўскі ахвяраваў пераважна ўспаміну аб заслугах тых „арлят, якія сваей крывёй неразарвальна далучылі Галічыну да Польшчы".

П. Прэзыдэнт казаў паміж іншым, што „даўнейшыя заборцы мелі сваім лёзунгам — „разьдзяляй і пануй над пасваранымі". „Дэвіз-жа Польшчы — зусім адваротны: Польшча імкнецца да таго, каб „лучыць пасварыўшыхся і давадзіць іх да дэмакратычнага самаўраду"...

„Магу вас запэўніць, — казаў вельмі пераконываючым тонам пан Прэзыдэнт Дэмакратычнай Польскай Рэспублікі, — што польскі цэнтральны ўрад **будзе** верны гэтаму дэвізу Польшчы". „Ен **ня прыложыць** сваей рукі ні да чаго, што-бы пярэчыла гэтаму лёзунгу і з усей станоўчасьцяй **будзе** выступаць проці ўсіх, хто тэрорам ці самаволяй **спрабуе** нарушыць падставы, на якіх збудавана польская канстытуцыя"...

Залатыя словы! І як запраўды добра і салодка... **будзе** тады жыць у Польшчы!...

„Барацьба ўраду з дарагоўляй".

Польскія газэты падаюць, што ўрад дазволіў вывязьці з Польшчы 900 вагонаў яек. — Пэўна-ж, — Польшча павінна карміць сваімі яйкамі заграніцу. а ў сябе дома — толькі купцоў і абшарнікаў...

Забастоўка работнікаў у млынох.

Ад 2 верасьня ў Любліне стаяць усе млыны, работнікі якіх пасьля доўгіх перагавораў з уласьнікамі аб павялічэньні платы аб'явілі забастоўку.

Слушнасьць пратэсту работнікаў — ясна з таго, што нават вышэйшыя з працаўнікоў атрымліваюць па 15 — 17 злот. у тыдзень, а рэшта бяруць па 20 злот. у месяц!...

„Вот тут і жыві!...", як пяяў калісь наш Купала.

„Прыватная" радіо-станцыя ў Лодзі.

У Лодзі паліцыя выкрыла дасканала прыладжаную прыватную станцыю бяздротавага тэлефону і тэлеграфу...

Ізноў румынскія вайсковыя візыты.

У Варшаву прыбыў інспэктар румынскай кавалерыі, каб даведацца, як піша „Усход. Агэнц.", — аб розных „пэдагагічна-ваенных справах у Польшчы" (?).

Манёўры флёту ССРР.

У Балтыцкім моры, каля польскага порту, адбыліся манёўры 3 эскадраў радавага флёту, пасьля чаго ён пайшоў у напрамку Рыгі.

Збраеньні ССРР.

Польскія газэты падаюць, што ўрад ССРР зрабіў вялікія заказы на сталёвых і электрычных фабрыках у Аўстрыі.

Як у сваім уласным дому...

Як ведама, кітайскі ўрад аддаў радаваму ўраду гмах б. расейскага пасольства ў Пэкіне. Пасольства ССРР ужо на'т і перабралася туды, але вось урад Амэрыкі, абражаны нотай Карахана, заявіў ізноў, што ён не згаджаецца на гэта, і — быццам пастанова Кітаю прыпынена (?).

Бесперасадная камунікацыя Харбін — Парыж.

З Рыгі падаюць, што адноўлена бесперасадачная камунікацыя паміж Харбінам і Парыжам. Білет першае клясы каштуе 250 чырвонцаў.

Дасьледчыкі беларускага мастацтва.

„Сав. Бел." друкуе цікавую стацьцю М. Касьпяровіча аб тым, хто і калі займаўся досьледамі беларускага мастацтва, якое, хаця ў сучасны пэрыяд толькі начало адраджацца, аднак, мела сваю слаўную мінуўшчыну і выявіла сваё арыгінальнае аблічча.

Досьледам гэтым доўгі час перашкаджала палітыка расейскага царскага ўраду, якая імкнулася да поўнага зьнішчэньня і ў сучаснасьці і ў мінуўшчыне ўсіх індывідуальных адзнак беларускага народу, канкуруючы ў гэтым з палітыкай польскага грамадзянства.

Але—піша аўтар стацьці—знаходзіліся такія людзі, якія, стараючыся аб'ектыўна зьбіраць матар'ялы і даваць ім навуковае асьвятленьне, разыходзіліся з імкненьнямі ўрадовае палітыкі. Як адна з такіх працаў, захаваўся альбом мастака Струкава, як вынік экспэдыцыі на Беларусь у 1864 годзе. Мастак Струкаў зьвярнуў вялікую ўвагу на арыгінальныя, самабытныя беларускія помнікі мастацтва з заходнім уплывам. Зразумела, што „пры ўсім жаданьні тутака нельга было знайсьці ніякіх „истинно-русских" элемэнтаў [1]). Альбом Струкава не атрымаў ніякае апрацоўкі і быў закінуты і ўжо пазьней знойдзены вядомым дасьледчыкам **Раманавых** у Віленскай публічнай бібліатэцы. Аб ім Раманаў і зьмясціў у трэцяй кніжцы за 1912 г. „Записок северо-западного отдела императорского русского географического общества" адну з сваіх працаў [2]). Аб найдаўнейшых помніках мастацтва Раманаў кажа ў другой сваёй працы [3]).

А далей было шмат працаў да нашых дзён. Часамі, як напрыклад праф. Паўлуцкі ў вядомым выданьні Грабара [4]), беларускія помнікі мастацтва адносіліся да украінскіх.

Цікавасьць да беларускіх помнікаў мастацтва нарастае к пачатку 20 сталецьця і аб іх гавораць **Палтнов** у „Древних храмах Витебска и Полоцка" і „Истории русской архитекуры"; **Іодкоўскі** у „Древностях", зьмяшчаючы там працы: „Церви приспособленные к обороне в Литве и Литовской Руси" і „Замок в Мире", а таксама **Канданов і Толстой** у „Русских древностях" і інш. Гэтыя аўтары ўжо патроху разглядаюць нашы помнікі з спэцыяльна гістарычна мастацкага, а ня толькі археалягічнага боку.

Вельмі цікавая выстаўка сучаснага беларускага народнага мастацтва, аб якой аўтар стацьці, відаць, ня ведае, адбылася ў Вільні ў 1913 годзе, дзе цікавасьць да беларускай мастацкай творчасьці прабуджае **Іван Луцкевіч**, які сабраў бязцэнныя зборы памятак нашае старасьвеччыны, што таксама невядома аўтару стацьці.

З цягам часу Беларусь перажыла разам з іншымі народамі панаваньне царскага самаўладзтва. Пашла ў нябыцьцё Керанщчына. З Берасьцейскаю згодаю нямецкая акупацыя апанавала ня толькі Заходнюю, але і Усходнюю Беларусь. У процівагу панаваньню расейскага самаўладзтва ў мірных абставінах, немцы з штыхом у руках робяць вялікую культурную працу па дасьледаваньню прыроды, быту, эканомікі, шляхаў зносін і да таго падобнага. У гэтым кірунку вялікая Беларусь прадстаўляе амаль што непачаты край. Сыстэматычна і плянова над беларускім мастацтвам працуюць (—дзякуючы ініцыятыве Ів. Луцкевіча!) д-ры **Альбэрт Іпэль і Гайгалат** і прафэсары: **Швіндрацгэйм і Паўль Вэбэр** з 10 арміі. У цяжкіх абставінах вайны і акупацыі яны зрабілі вялікую працу зьбіраньня і распрацоўкі матар'ялу ў галіне беларускага мастацтва. Д-р А. Іпэль (— ізноў-жа дзякуючы ініцыятыве і дапамозе Ів. Луцкевіча [5]) арганізаваў дзьве вялікія выстаўкі беларускага мастацтва ў Менску і Вільні. Як вынік дасьледаваньняў нямецкіх вучоных у часе акупацыі асталіся каштоўныя працы П. Вэбэра аб Вільні, Гайгалата і Швіндрацгэйма аб літоўскіх мастацкіх помніках і А. Іпэля артыкул аб беларускім мастацтве [6]) ды два каталёгі да выставак у Менску і Вільні, (уложаныя супольне з Ів. Луцкевічам). Ня маючыя ніякіх вялікадзяржаўных традыцыяў, з патрэбнаю эрудыцыяю і падрыхтоўкаю, нямецкія вучоныя, асабліва Іпэль, ставяць проста і аб'ектыўна пытаньні беларускага мастацтва, яго сувязі з элінскім і г. д., упяршыню ўжываючы тэрміны „беларускае мастацтва" і беларуская школа малярства" [7]). Іх працы доўгі й доўгі час будуць падмогаю далейшым дасьледчыкам беларускага мастацтва, выстаўкі якога ў Менску й Вільні паказалі, „што шляхам правільных адшуканьняў можна яшчэ знайсьці шмат выдатных прыкладаў старадаўняга мясцо-

---

[1]) Ш...

[2]) „Альбом маляра Д. М. Струкава". [3]) „Старина до-историческая Северо-Западнаго края" у „Виленским Календаре" за

[5]) Гл. артыкул Ів. Луцкевіча аб беларускім мастацтве у „Ztg der 10 Armee".

[6]) Гл. Іпэль. Беларускае мастацтва. Пераклад з нямецкага М. Байкова ...

Справа адказнасьці за выбух Вялікай вайны.

Нямецкі прэм'ер Маркс заявіў афіцыяльна галоўным урадам Эўропы, што нямецкі ўрад мае выдаць дэклярацыю ў справе адказнасьці за выбух апошняе вайны, у якой рашуча адкідае абвіненьне ў гэтым Нямеччыны...

Францускі прэм'ер Эрыо зараз жа адказаў Марксу, што Францыя „вельмі няпрыхільна прыйме гэты крок нямецкага ўраду".

І вось, пачалося дыпляматычнае змаганьне і націск на нямецкі ўрад, вынікі якіх—яшчэ няведамы.— Але дагэтуль дэклярацыі, абяцанай Марксам, яшчэ няма...

Зьняцьце мытнай граніцы ў Нямеччыне.

У ноч на 9-га верасьня зьнята мытная граніца паміж акупаванымі абшарамі Нямеччыны і рэштай краю. Гэткім чынам гаспадарчая еднасьць Нямеччыны адбудавана, прынамся фармальна.

Генаральны камісар да адшкадаваньняў у Бэрліне.

У Бэрлін прыехаў генаральны камісар па збору адшкадаваньняў з Нямеччыны, амэрыканец Овэн Юнг, з сваей канцылярыяй.

Да роспуску нямецкага парляманту.

Нямецкія дэмакраты далучыліся да сацыял-дэмакратаў, дамагаючыся роспуску Рэйхстагу і вызначэньня новых выбараў.

Арышт рэдактара.

Галоўны рэдактар нямецкай камуністычнай газэты „Чырвоны Сьцяг" арыштаваны і пасаджаны ў вастрог па загаду „Трыбуналу Абароны Рэспублікі".

На францускa-амэрыканскім банкеце...

На багатым банкеце, які даў у чэсьць амэрыканскіх багатыроў прэзыдэнт Рэспублікі Думэрг у сваім палацы, украдзена **47 залатых лыжак** — дый яшчэ і вялікай гістарычнай вартасьці, бо часоў Напалеона I!...

Парыжская прэса піша, што з прычыны „высокага становішча" зладзеяў ніякога сьледзтва ня будзе,— бо-ж ведама: багатыры-амэрыканцы пакралі лыжкі, як сабіралелі рэдкасьцяў, а не як звычайныя зладзеі, ці з голаду...

Пробныя выбары прэзыдэнта ў Амэрыцы.

Група амэрыканскіх газэтаў арганізавала на свой кошт пробнае галасаваньне на прэзыдэнта Паўночна-Амэрык. Рэспублікі, каб па ім судзіць аб настроях сярод шырокага агулу выбаршчыкаў. І вось, атрыманы вельмі цікавыя лічбы. — 11 найвялікшых местаў далі большасьць галасоў сёньняшняму „часоваму" прэзыдэнту (бо ён толькі заступіў памершага Гардінга) Куліджу, — гэта значыць — пануючай цяпер партыі рэспубліканцаў; другое месца па ліку галасоў атрымаў кандыдат новай партыі „паступоўцаў" — Ляфолет, якога падтрымліваюць работнікі, дробныя фармэры і інтэлігенцыя. І толькі на трэцім месцы аказаўся кандыдат дэмакратычнай партыі — Дэвіс!...

Але яшчэ цікаўшей тое, што Ляфолет атрымаў толькі на 1000 галасоў менш за Куліджа (Дэвіс астаўся далёка ззаду!). А датаго — 4 вялікія месты, з самім Нью-Іоркам на чале, далі нават большасьць кандыдату працоўных масаў — Ляфолету...

Як бачым, гэтая новая, яшчэ ня йграўшая дагэтуль ролі ў палітычным жыцьці Амэрыкі партыя працоўных — „трэцяя партыя", — адразу заняла важнае месца і пагражае адразу заваяваць у Амэрыцы ўладу, як сталася ў Англіі і Францыі.

Канец году прынясе нам аканчальны рэзультат прэзыдэнцкіх выбараў у Амэрыцы.

Сэсія Лігі Народаў.

Гальванаўскас аб віленскай справе.

Літоўскі дэлегат Гальванаўскас у сваей прамове ў Лізе Народаў заявіў, што Літва яшчэ ня страціла надзеі на справядлівае вырашэньне віленскага пытаньня, і ўказаў на тое, што літоўскі ўрад падаў у Лігу прапазіцыю — зьвярнуцца да Міжнароднага Трыбуналу ў Гаазе, каб той вырашыў пытаньне аб кампэтэнцыі Рады Лігі ў справе Віленшчыны.

Справа аховы меншасьцяў у Лізе Народаў.

Ведама, што Вэнгрыя да вайны была клясычным краем уціску нацыянальных меншасьцяў, будучы другой па парадку пасьля Турцыі. (Цяпер, як сцьвярдзіла француская газэта „Новая Эра", месца „самага рэакцыйнага гаспадарства на сьвеце" і найвялікшага уціску меншасьцяў заняла Польшча!...)

Але вось, страціўшы пасьля вайны ўсе „свае Крэсы" і, наадварот, датаго яшчэ папаўшы, як „меншасьць, у іншыя дзяржавы, вэнгры зрабіліся вельмі шляхотнымі абаронцамі правоў меншасьцяў...

У сваей прамове ў Лізе вэнгерскі дэлегат граф Апоньі заявіў, што лічыць несправядлівай тую („польскую" — бо пана Скірмунта!) працэдуру, на падставе якой скаргі меншасьцяў разглядаюцца Лігай толькі на жаданьне аднаго з сяброў Рады Лігі.

Граф Апоньі прапануе, каб гэтыя скаргі разглядаліся ў Лізе — нават тады, калі яны няпрыемны для сяброў Рады.

„Ачышчэньне атмасфэры ў Лізе Народаў.

Уласны карэспандэнт „Kur. Polsk." (блізкі, відаць, да самага міністра Скшыньскага) падае вельмі цікавую вестку аб тым, што, пры дыскусіі над справаздачай Рады аб акцыі ў справе аховы меншасьцяў, дэлегат Польшчы мін. Скшыньскі „ўнясе ў Лігу польскую прапазіцыю аб тым, каб пашырыць абарону меншасьцяў і на іншыя дзяржавы"...

Карэспандэнт дадае, што, зразумела, — „ня можна лічыць на прыняцьце гэтага рыцарска-шляхотнага „польскага wniosku" Лігай Народаў", але — гэтага п. Скшыньскі зусім і не дамагаецца, гэтага зусім і ня мае на мэце... — Ён хоча не таго, каб абараніць запраўды ўсе ўцісканыя народы ў іншых дзяржавах: зусім наадварот, — ён хоча гэтай прапазіцыяй — скампраміtаваць, асьмяшыць самую ідэю аховы меншасьцяў і гэтым, як кажа карэспандэнт, — „ачысьціць атмасфэру ў Лізе Народаў — у справе аховы меншасьцяў... У кожнага з „дзяржаўных" народаў ёсьць свае грахі проці меншасьцяў — чаму-ж гэта — толькі Польшча „зьвязана" гэтак крыўдна для яе „сувэрэнітэту" Трактатам аб меншасьцях?! (якім, праўду кажучы, яна зусім ня зьвязана)

Гэтак спрытна пачынае новы лявіцовы польскі міністар загр. спраў кампанію проці Трактату (разам з маршалкам Трампчыньскім), — патроху пераходзячы з абароны — ў наступленьне...

Вось як шляхотна пачынаецца „праменяваньне польскай культуры" і на міжнародавым полі!

Дзьве „бязтактнасьці" Мак-Дональда.

Уся проці-нямецкая прэса, а перадусім — польская, вельмі абураецца на Мак-Дональда за яго словы аб Г. Сьлёнску, і аб тым, што толькі гісторыя вынясе справядлівы прысуд, хто запраўдны вінавайца вайны...

Першы „ляпсус" старшыні англійскай дэлегацыі паправіў яе камунікат, у якім сцьвярджаецца, што Мак-Дональд „ня меў думкі крытыкаваць вядомую пастанову Лігі" (аб падзеле Сьлёнску — што якраз Мак-Дональд і назваў абмылкай), але ён быццам прывёў гэтую пастанову, як „прыклад розьніцы паглядаў і спораў, якія зьвяртаюць увагу ўсяго сьвету"...

Другі свой „нетакт" Мак-Дональд растлумачыў сам, кажучы, што ён меў на мысьлі той суд і прысуд— „аб усіх дзеячах вайны, які вынясуць патомкі праз 50 гадоў, а не цяпер, як дадаў ад сябе тлумач яго прамовы"...

З усяго гэтага відаць толькі, наскольки шчыра думаў англійскі прэм'ер, калі ён казаў сваю прамову, і як „бязтактна" выглядае гэтая шчырасьць думкі на пагляд пакуль што вялікшай — „францускай паловы" Лігі Народаў...

Калі Нямеччына будзе прынята ў Лігу Народаў.

Францыя згаджаецца на прыняцьце Нямеччыны ў Лігу Народаў, толькі яна — проці таго, каб гэтае прыняцьце адбылося якімсь скарочаным шляхам, як можа-б жадаў гэтага Мак-Дональд. — Францыя трэбуе, каб да Нямеччыны датасаваць точна арт. I Статуту Лігі, які вымагае папярод выпаўненьня пэўных варункаў, а перадусім — разбраеньня, прадугледжанага ў Вэрсальскім Трактаце, якое павінна быць сцьверджана ваенна-кантрольнай камісіяй. Дык можна быць пэўным, што на гэтай сэсіі справа гэтая вырашана ня будзе...

Рэвалюцыя у Кітаі.

Пакуль у Лізе Народаў ідуць спрэчкі аб тым, як найляпей і найхутчэй зрабіць на сьвеце „вечны мір", у Кітаі пачалася ўжо запраўдная вайна...

У апошнія часы ў Кітаі здабылі вялікую моц і павагу ўплывы СССР, які, вядучы паступова сваю палітыку — вызваленьня паняволеных народаў з-пад ярма імпэрыялістаў і лічучы сваей спэцыяльнай місіяй гэтую палітыку на Усходзе, — рашуча стануў у Кітаі на бок вялікай барацьбы кітайскага народу проці закабаленьня яго эўрапэйцамі.

І вось, гэтая барацьба, якая вядзецца ўжо ад 20 гадоў, ізноў разгарэлася ў вялікі народны рух, якім кіруе знамяніты рэвалюцыянэр доктар Сун-Ят-Сэн. Паўдзённая палова, у якой вельмі значныя ўплывы мае Англія, сталася полем барацьбы. Справа ў тым, што Англія папросту, каб паралізаваць уплывы СССР, узаружыла генарал-губэрнатара Чын-Сэн-Суанга, і цяпер каля Шанхаю ўжо колькі дзён ідзе бой з выразным учасьцем эўрапэйскіх атрадаў, выкліканых „для аховы сваіх калёніяў"...

Ці разаўецца гэтая барацьба якраз цяпер у нешта адпавядаючае велічы гэтага краю, будзячагася зо-сну, у часе якога яго абселі і апанавалі эўрапэйскія жываеды,—ці гэта пакуль што яшчэ толькі „зажынкі", — трудна адказаць.

Трэба адзначыць, што пакуль што — ідзе барацьба якраз паміж уплывамі СССР і Японіі з аднаго боку і — Англіі, Францыі і Амэрыкі — з другога. Нямецкія ўплывы, так магутныя да вайны, былі зьнішчожаны ў часе апошняй, і ўсе нямецкія „пляцоўкі" падзелены паміж пераможцамі. Паразуменьне Кітаю, СССР і Японіі, як мы ў свой час адзначылі, пагражае ўсім іншым уплывам, а асабліва актыўная палітыка радавага прадстаўніка Карахана рэзка абастрыла барацьбу... Уплыў Радавай Расеі вельмі ўзрос сярод усяго кітайскага народу.

Вось як адказаў новы Усходні Саюз на загад Англіі, Францыі і Амэрыкі, дадзены Кітаю, каб зьняў свой подпіс пад дагаворам з СССР.

Заходнія імпэрыялісты шлюць свае флёты на Кітай, але кожнае новае насільства толькі выясьняе перад кітайскім народам іх запраўдны твар і прыбліжае канец іх панаваньня.

Хатняя вайна ў Кітаі.

У 10 мілях ад Шанхаю йдзе вялікі бой паміж арміямі двух кітайскіх ваенных губэрнатараў — Чэ-Кіянга і Кіян-Су.

Войска апошняга ў лічбе 10.000 атакавала і гоніць у бязладзьдзі армію Чэ-Кіянга. Шанхай перапоўнены бежанцамі.

вага мастацтва", якія захаваліся, ня гледзячы на бязупынныя войны, што праз сотні гадоў адбываліся на Беларусі. Дзякуючы таму, што працы памянёных, а таксама іншых нямецкіх вучоных напісаны ў нямецкай мове, яны, на жаль, да гэтага часу шырокаму грамадзянству Беларусі невядомы.

Далей, у 1921 годзе працаю па вывучэньню беларускага мастацтва пробаваў займацца пададдзел „ИЗО" аддзелу мастацтваў Народнага Камісарыяту Асьветы ў складзе **К. Елісеева, М. Станюты і М. Касьпяровіча.** Зразумела, што ў тагочасных абставінах галіты й безграшоўя шмат што праэктаванае так і асталося ў праэктах, а як вынік працы „ИЗО" засталіся толькі зарысоўкі й фатаграфіі беларускага арнамэнту й пэйзажу з Ігуменшчыны і інш. месцаў.

Адзін час у Менску працаваў беларускі мастак **Я. Драздовіч.** Ня так даўно ён у Вільні чытаў вялікі даклад аб беларускім мастацтве.

Аднача͡сна з працаю „ИЗО" заснавалася ў Менску „Экспэдыцыя па вывучэньню беларускае народнае творчасьці" на чале з **Полазавым.** Пэрсанальны склад „экспэдыцыі" спаткаў было апазіцыю сярод некаторай часткі менскіх беларусаў, але ўсё-ж была наладжана адна паездка ў Случчыну, у якой прынялі ўдзел мастакі **Малявіна, Елісееў, Полазаў** і інш. Як вынік доўгатэрміновай паездкі ў Случчыну, засталося шмат зарысовак і малюнкаў, частка якіх знаходзіцца ў Беларускім Дзяржаўным Музэі, а таксама й монографіі [8]). Але хутка ўдала распачатую працу прышлося спыніць, бо сама экспэдыцыя была зачынена ў часе скарочаньня ўстаноў НКА.

У гэтым жа кірунку першапачатковага зьбіраньня матар'ялу **Саковічам і Касьпяровічам** было зроблена каля 200 зарысовак беларускага будаўнічага й тканага арнамэнту ў Случчыне для Усесаюзнае сельска-гаспадарчае і кустарна-прамысловае выстаўкі 1923 г.

Але ўсё гэта станавіла сабою адно нясыстэмнае першапачатковае зьбіраньне матар'ялу, без распрацоўкі яго.

І толькі з адчыненьнем Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту гісторыя беларускага мастацтва, яго вывучэньне заняло пачэснае мейсца сярод дысцыплінаў, выкладаемых у БДУ. З гэтага часу гісторыя белар. мастацтва пачала належачым чынам распрацоўвацца асыстэнтам, выкладчыкам агульнае гісторыі мастацтва, **М. Шчакаціхіным.**

Як вынік працы Шчакаціхіна ў БДУ зьявіліся „Нарысы гісторыі беларускага мастацтва", якія Белтрэстдрук мае ў гэтым годзе выдаць у беларускай мове з патрэбнымі малюнкамі. Пакуль што мы маем цікавыя ўводзіны ў гісторыю беларускага мастацтва, разгляд курганных старажытнасьцяў і скарбаў, царкоўнай архітэктуры 12 веку і беларускай готыкі. Адзіна мажлівым параўнаўчым мэтадам М. М. Шчакаціхін устанаўляе самабытнасьць, арыгінальнасьць помнікаў беларускага мастацтва, сувязі яго з заходнім, дальняўсходнім, візантыйскім і інш. мастацтвамі.

У другім нумары замежнага „Крывіча" **Ластоўскі** разглядае некаторыя пытаньні беларускага мастацтва

налыя зарысоўкі беларускіх народных касьцюмаў і ілюстрацыі да беларускіх казак, піша працу аб беларускім арнамэнце, карыстаючыся ня толькі ўласным фактычным матар'ялам, але і ранейшых зьбіральнікаў.

У Віцебску **Брэжка** працуе над беларускай разьбой і разьбярствам, карыстаючыся матар'ялам Віцебскага і Менскага Дзяржаўных Музэяў і матар'яламі прыватных асобаў.

Хочацца думаць, што і абедзьве апошнія працы будуць ня менш вартнымі, чым праца М. Шчакаціхіна, і таксама пажадана, каб яны хутчэй убачылі сьвет.

Такім чынам, ня толькі праца Струкава і інш. прынята патомкамі з вялікаю падзякаю, але й прадказаньне Іпэля, што „Беларусь хавае ў сабе яшчэ вельмі шмат скарбаў, якія маюць больш чым толькі гістарычную цікавацьць, і што з надыходам новай эпохі ў жыцьці самае Беларусі прыдзе ўрэшце час, калі аб гэтых скарбах загавораць" [9]), збываецца на нашых вачох. „У галіне беларускай культуры ўпяршыню, быць можа, адчыняецца прастор для запраўды вольнага навуковага дасьледаваньня і няма, бязумоўна, ніякіх падставаў не падзяляць упэўненасьці таго-ж Іпэля, што рана ці позна гісторыя беларускага мастацтва зможа быць створанаю і зможа заняць належачае ёй мейсца ў радзе іншых гістарычна-мастацкіх дысцыплінаў [10]), бо гэтае месца беларускае мастацтва ўжо заняло.

Як бачым, рашучая перавага на старане народнай партыі — проці-эўрапэйскай.

Амэрыканскія газэты пішуць, што палажэньне ў Кітаі робіцца вельмі крытычным. Вайна пачалася на вялікім абшары. Пэкін (сталіца) адрэзаны ад усіх камунікацыяў. Генаралы заняліся наборам вялікіх арміяў і рэквіруюць масу матар'ялаў. Даражыня расьце страшэнна.

Вялікі бой пад Шанхаем.

Англійскія газэты падаюць весткі аб страшэнных баёх, якія йдуць пад Шанхаем — галоўным местам паўдзённага Кітаю і галоўным асяродкам эўрапэйцаў у Кітаі. Штодзенна прыбываюць з фронту ў Шанхай сотні раненых...

Войска генарала Чэ-Кіанга пабілі арміі генарала Кіанг-Су ўжо ў 4 мілях ад Шанхаю...

Маршал Тсанг-Тсо-Лін (падтрымліваны англійцамі) аб'явіў вайну пэкінскаму ўраду і ваеннаму дыктатару Ву-Пэй-Фу. Армія першага ідзе на палудзень у напрамку Шанхаю.

ХРОНІКА.

Эміграцыя беларускае моладзі з Зах. Беларусі. З прычыны таго, што польскія унівэрсытэты зачынілі свае дзьверы перад матурыстамі беларускіх гімназій і на гэты год, беларуская моладзь, скончыўшая віленскую і радашкоўскую беларускія гімназіі, за прыкладам мінулых гадоў, прымушана шукаць магчымасьці далейшае навукі па-за межамі Польскае Рэспублікі.

Дагэтуль выехалі заграніцу дзьве групы нашых матурыстаў: адна—ў Беларускі Дзяржаўны Унівэрсытэт у Менску, дзе ім дадзены стыпэндыі, другая—на свой кошт — у Італію.

„Конскі" скандал у паліцыі. Віленскі карэспандэнт **эндэцкае** газэты „Gaz. Warsz." у нумары яе з 9 верасьня піша: „Як я даведаўся з пэўнае крыніцы, у Вільню прыбыла нядаўна вялікшая партыя каней, закупленых урадам дзеля ўжытку дзяржаўнае паліцыі. Здавалася-бы, што і ўсё ў парадку. На жаль, у нас пераважна ў даставах ня бывае ўсё так ідэальна, як трэба было-б думаць. **Урадова** устаноўлена, што палова транспарту каней прыйшла ў Вільню хворая на золзы, а рэшта прадстаўляе бракоўны **элемэнт**. Многа каней мае зусім пазьбіваныя капыты, абабітыя клубы, ды ўнутраныя арганічныя бракі. Коні каштуюць быццам каля 900 злотых штука; цана гэная, раўнуючы да цэн каней на Крэсах, становіцца лішне высокая. У кожным прыпадку коні гэныя прадстаўляюць матар'ял, зусім неадпаведны дзеля службовага ўжытку".

Асабліва,—дадамо ад сябе,— калі паўзіраешся, на якіх цудоўных конях езьдзяць па Вільні „паліцэйскія паны"!

Ўпадак польскага тэатру ў „польскай" Вільні. Дзеля таго, каб усяму сьвету давясьці „польскі" характар Вільні, тутака былі закладзены ажно тры польскія тэатры: драматычны, опэра і апэрэтка. Ня гледзячы на сталыя ўрадовыя дапамогі, два апошнія прымушаны былі прыпыніць сваю дзейнасьць, бо... не аказалася гэтулькі польскае публікі, каб аплацілася іх утрыманьне... Няпольская-ж публіка, пасьля таго, як здарылася некалькі прыпадкаў біцьця жыдоў пад тэатрам „патрыятычна" настроенымі польскімі студэнтамі, абмінала са страхам гэтыя „высока-культурныя" установы.

Пісьмо у Рэдакцыю.

Паважаны Рэдактар!

Калі прачыталі мы № 35 „Сына Беларуса", дык нешта крэпка закранула струны нашага духовага жыцьця.

Хаця сярод нас пераважаюць і няграматныя, усё-ж газэту здалелі прачытаць.

Тое, што культурная работа ў нас слабая,—гэта віна тых, хто нам у гэтым не памагае, а адно толькі высьмеівае. Калі яны лічаць, што ў іх вядзецца добра і яны ў сілах вясьці гэту работу, дык чаму-ж не памогуць нам?

Культурная работа паводле нашых сілаў вядзецца і ў нас. Так, на засяданьні ўраду саюзу 30-га жніўня было пастаноўлена выразіць падзяку паслу Мятле, што ён даведаўся да нас і на нашым сходзе па прыяцельску пагутарыў з намі, чаго дагэтуль ні ад каго мы ня бачылі. Спадзяемся, што і на будучыну ён нас не пакіне бяз увагі. Такжа і мы яго з свайго боку.—Апрача таго пастаноўлена памагчы маральна і матэр'яльна газэце „Сын Беларуса": на першы час выпісаць 3 нумары на імя Саюза Дамовых Дазорцаў (дворнікаў).

Хаця ўжо многа часу прайшло, як прыяжджалі да нас нашы паслы, але памяць і ўспаміны аб іх у нас сьвежыя. Няхай-жа жывуць дзеячы беларускае культуры!

З братняю пашанаю

Праф. Саюз Дамовых Дазорцаў.

м. Горадня.

Весткі з вёскі.

М-ка Івье, Валажынскага павету.

Ці гэта цікава, ці не, але мне здаецца, што павінен такі быць нейкі парадак і справядлівасьць. Бо, як нам кажуць, вышаў ужо такі закон, каб лесу ня рубалі, але вось у нашай ваколіцы дык граф Замойскі аддаў свой лес фірме Гэлера, і спадручны фірмы Нахімовіч вале ўвесь лес у пень! Не шкадуюць нават дзесяцігадовага лесу! Нішчуць у варварскі спосаб усё, застаўляючы толькі, як кажуць нашы сяляне, крапіўку на пацеху...

А чулі мы таксама, што пан граф Замойскі ўсім кажа, што ён засявае лес нанова. — Цікава, чаму гэта з яго ляснога насеньня ня відаць ніводнага дзярэўца? Яшчэ нам больш цікава, чаму мяйсцовая ўлада глядзіць на ўсё гэта, як кажуць, праз пальцы? Чаму ня спыняць рабаваньня лесу?

Нам, простым людзям, здаецца, што гэтакае праявы не павінна быць у прававаым гаспадарстве! Не павінна спакойна глядзець на ўсё гэта ўлада! Не павінны маўчаць аб гэтым паслы Сойму, калі хочуць быць праўдзівымі абаронцамі нашае справы. Просімо на гэтакае зьявішча зьвярнуць увагу як найхутчэй. **Мяйсцовы.**

Карэспандэнт паведамляе нас, што „Грамадзкі Голас" адмовіўся прыняць гэту заметку *Рэд.*

„Навакола школы".

Прыехаў, ня гэтак даўно, у Празарокі на кірмаш, а на кірмаш трэба ехаць міма школы і (ў імя Айца і Сына... — сэрца бьецца!). міма валасьці. Гляджу: на дзьвярох школы паперка налеплена. А мая кабылка гэтакая — як убачыць гдзе налепленую паперу, зараз—тыц і стала. Разумная жывёла—дай Бог ёй здароўя. Усё важу на ёй падаткі і стаўляю заўсягды каля валасьці,—ну, а тамака-ж вядома папераў усялякіх наклеена, дык яна так прызвычаілася, што каля ўсякай паперыны і стае.

Ну, але-ж я занадта захваліў сваю кабылу! Зьлязаю—чытаю (трохі маракую і па польску, бо ўсё-ж у касьцёлі трымаю ксёнжку ня ўверх нагамі), ажно „zarząd szkoły" паведамляе, што тады і тады будуць запісываць вучняў (дзякуй Богу, не падаткі!) і што бацькі мусяць „przyprowadzić" дзяцей. Пацёр вочы,—міргнуў кабыле: не,—„зажонд" школы так і напісаў „przyprowadzić". Думаю — дальш будзе напісана, на чым вясьці: чы на аборыцы, чы на аброці? Ажно не—нічога. Стаю і думаю—на чым-жа мне прывясьці сваіх Пётру і Кірылу,—дай, схаджу, спытаю ў гэнага „зажонду". Ажно тутака мая кабыла зрабіла гэтакую міну, што я адразу сьцяміў: каб ад запытаньня і мне не ўляцела... Еду дамоў і мысьлю: даўней неяк „зажонд" пісаў трохі мягчэй, а тутака дык проста кажа: „przyprowadzić". „Przyprowadzić"—калі-ж гэта настане тая пара, калі маіх Пётру і Кірылу ня трэ' будзе **вясьці ў школу на аброці, а яны самі з радасьцяй пабягуць да яе?** **Зязюля.**

Лічаць бандытамі.

У вёсцы Обрына, Навaградзкага павету, ў начы з вечара хлапцы сядзелі на лаўцы перад хатай. Ноч была цёмная. Хтось падыходзе да іх і сьвеціць электрычным ліхтаром у вочы хлапцам, якія дзеля таго нейкі час нічога ня бачылі. Адзін з іх, ня ведаючы, што перад імі паліцыянты, крыкнуў: „Схавай ліхтар, бо паб'ю яго". Тады паліцыянты зажадалі ад хлопцаў дакумэнтаў. Хлапцы, пазнаўшы паліцыянтаў, перапрасілі іх за сказаныя імі славы і сказалі, што яны дакумэнтаў ня маюць, бо яны з гэтай вёскі. Не рахуючыся з іх завярэньнямі, паліцыянты ўвялі іх у хату, ля якой яны сядзелі, і там, справіўшыся, хто яны такія, запісалі прозьвішчы і сказалі хлапцом прыйсьці ў Турэц да пастарунку.

Хутка хлапцам немагчыма будзе і на вёску выйсьці ўвечары, каб ня быць залічанымі да бандытаў. Бо, як ведама, паліцыя цяпер устрывожана бандытамі, дзеля чаго яна і робіць начныя абходы ў вёсках. **Каліноўскі.**

В. Цеснаўка, Грыцэвіцкае гм. Нясьвіжскага пав.

Як тут паліцыя без разбору арыштовывае людзей, паказывае здарэньне, якое сталася са мною. Давялося мне схадзіць да сваякоў у Вялікай Балвані—заплаціць стары доўг. Ішоў туды—ўсё было добра. Але, варочаючыся дамоў, ледзь мінуў я паліцэйскі пастарунак, як выскачыў стуль паліцыянт (а іх тамака было поўна) і заарыштаваў мяне, што ў іх вёску прыйшоў без пагранічнага пашпарту. Прадзяржалі мяне тамака колькі гадзін, сьпісалі пратакол ды сказалі, што справа пойдзе ў суд. Толькі позна ўвечары пусьцілі да хаты. **Крыцкі С.**

З УСХОДНЯЕ БЕЛАРУСІ.

Беларускі Дзяржаўны Тэатр.

Праца ў Беларускім Дзяржаўным Тэатры ў Менску цяпер, перад адчыненьнем сэзону, нанова закіпела. Шыкуецца да пастаноўкі цэлы рад новых п'ес, у якіх прыймаюць удзел яшчэ і хор і балет.

Новыя п'есы к зімоваму сэзону рыхтуюцца вось якія:

1) **„Ад сахі ў палацы"**, альбо **„З пад ярма прыгону"** — гістарычная п'еза з часоў паншчыны ў 5-ці дзеях Я. Дылы.

2) **„Паджыгацелі"** (**„Чырвоная маска"**) ў 7 абразох — апошні сцэнічны твор Луначарскага.

3) **„Кара Сальва"** — па раману „Парыж" Э. Золя.

4) **„Непрымірымыя"** — Няверава, бытавая п'еса на фоне грамадзянскай вайны 1919-20 г.г.

5) **„Чырвоныя кветкі Беларусі"** — драма ў 4-х дзеях Гарбацэвіча з часоў польскай акупацыі.

6) Сам рэжысэр Бел. Дзярж. Тэатру гр. Міровіч таксама напісаў к гэтаму сэзону новую музычную п'есу пад назваю **„Сьмяецца апошні"** — сымвалічна-рэвалюцыйнага характару.

Да п'ес Міровіча і Луначарскага ўжо пішацца музыка: „Сымфонія працы", „Марш ультра-крэдыбілістаў" і інш.

Некаторыя з маладых артыстаў тэатру (з гуртка самадзейнасьці) таксама пішуць п'есы.

Калі да гэтага дадаць яшчэ некаторыя з незаіграных п'ес леташняга рэпэртуару, дык ужо можна сказаць, што рэпэртуар на новы тэатральны год — поўны.

Наша пошта.

Шлотскаму. 2 зл. атрымалі. **К. Олешкевічу.** 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем. **Язэпу Казека.** 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем. **Кнігарні „Odbudowa".** 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем. **П. Алексееву.** 4 зл. атрымалі. Газэту высылаем. **А. Хоме.** 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем. **Алякс. Качаноўскаму.** 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем. **Юст. Рошчэнку.** 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем. **П. Дравіцы.** 2 зл. атрымалі Газэту высылаем. **П. Дубоўскаму.** 2 зл. атрымалі. **В. Кузьмічу.** 2 зл. атрымалі. **Конст. Каруносу.** 2 зл. атрымалі. **Язэпу Каспэру.** 4 зл. атрымалі. **Аляксею Крупчыку.** 15 зл. атрымалі; ліст таксама. Будзем высылаць 15 экз. Аб'ясьненьне лістоўна. **кс. Я. Яцкевічу.** 4 зл. атрымалі. **Уладзім. Колядзе.** 2. зл. атрымалі. **Яну Бучы.** 2 зл. атрымалі. **З. Норыку.** 3 зл. атрымалі. **М. Чэрнэцкаму** з Прагі Чэскай. 30 кар. чэс. праз студэнта С—га мы атрымалі. Газэта дагэтуль Вам не высылалася, бо С—кі, аддаючы грошы, не сказаў адрасу.

Рэдактар-Выдавец М. Шыла. Друкарня Н. Левін і Сын, Вільня, Нямецкая 22.